

GLB-PILOT HOE? ZO! AFGEROND

De agrarische collectieven Noardlike Fryske Wâlden, Groningen West en Midden Groningen hebben vanaf 2019 de gezamenlijke praktijkpilot 'Hoe? Zo!' uitgevoerd. De drie collectieven hebben geëxperimenteerd met een nieuw systeem. Hiermee kunnen boeren passende maatregelen die goed zijn voor milieu, natuur of klimaat voor een bepaald gebied op de juiste plek uitvoeren. Een groep van 71 Friese en Groningse melkveehouders en akkerbouwers deed hieraan mee. Doel van de pilot was voorbereidend praktijkonderzoek te doen op het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) dat vanaf 2023 verandert en uit te zoeken welke rol de collectieven hierbij kunnen spelen.

KERBEHEERGEBIEDSAANPAKVOGELBEHEERTOEKOMSTGERICHTELANDBOUWWEIDEVOGELBEHEERBIODIVERSITEITMILIE
RATEGISCHPLANLANDSCHAPSBEHEERNATUURINCLUSIEVELANDBOUWVEREENVOUDIGINGZELFSTURINGSYSTEEMVERN
ERBEHEERGEBIEDSAANPAKVOGELBEHEERTOEKOMSTGERICHTELANDBOUWWEIDEVOGELBEHEERBIODIVERSITEITMILIE
RATEGISCHPLANLANDSCHAPSBEHEERNATUURINCLUSIEVELANDBOUWVEREENVOUDIGINGZELFSTURINGSYSTEEMVERN
ERBEHEERGEBIEDSAANPAKVOGELBEHEERTOEKOMSTGERICHTELANDBOUWWEIDEVOGELBEHEERBIODIVERSITEITMILIE
RATEGISCHPLANLANDSCHAPSBEHEERNATUURINCLUSIEVELANDBOUWVEREENVOUDIGINGZELFSTURINGSYSTEEMVERN
ERBEHEERGEBIEDSAANPAKVOGELBEHEERTOEKOMSTGERICHTELANDBOUWWEIDEVOGELBEHEERBIODIVERSITEITMILIE
RATEGISCHPLANLANDSCHAPSBEHEERNATUURINCLUSIEVELANDBOUWVEREENVOUDIGINGZELFSTURINGSYSTEEMVERN

HET NIEUWE GLB, EEN INTRODUCTIE

HUIDIGE GLB

PIJLER 1	PIJLER 2
VERGROENINGSEISEN	PLATTELANDSBELEID (O.A. ANLB)
BASISPREMIE	

NIEUWE GLB

PIJLER 1	PIJLER 2
ECOREGELINGEN	PLATTELANDSBELEID (O.A. ANLB)
ZWAARDERE EISEN VOOR BASISPREMIE	

Iedereen in de samenleving wordt gevraagd om extra stappen te zetten op het gebied van milieu, klimaat en biodiversiteit. Zo ook de agrarische sector in de vorm van meer duurzaamheidsmaatregelen. De trend van inkomenssteun naar prestatiegerichte betalingen gaat door. Agrariërs ontvangen nu GLB-subsidie met bijbehorende vergroeningseisen waaraan ze moeten voldoen. Het 'vergroeningsrendement' wordt echter als onvoldoende effectief gezien. Met ingang van 2023 komt er daarom een meer prestatiegerichte invulling van het GLB. Boeren ontvangen dan een basispremie waarvoor ze aan versterkte conditionaliteitseisen (goede landbouw- en milieucondities) moeten voldoen. Aanvullend daarop kan iedere boer deelnemen aan vrijwillige maatregelen uit de ecoregelingen. Daarnaast blijft in een beperkt aantal gebieden het ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) van kracht.

DRIE COLLECTIEVEN AAN DE SLAG MET EEN PILOT

Vanaf 2019 hebben drie noordelijke agrarische collectieven Noordlike Fryske Wâlden, Groningen West en Midden Groningen de pilot 'Hoe? Zo!' uitgevoerd. Het is een van de praktijkproeven in Nederland, als voorbereiding op het nieuwe, meer doelgerichte GLB, waarvoor ze subsidie krijgen van het ministerie van LNV. De drie hebben zich voor de proef aangemeld om het nieuwe GLB goed te laten aansluiten op de behoeften van de gebieden en de agrarische praktijk. De collectieven willen praktische en haalbare maatregelen op het gebied van milieu, klimaat en biodiversiteit. Met de praktijkpilot Hoe? Zo! wilden de drie collectieven aantonen dat ze op een eenvoudige wijze, met zo weinig mogelijk regels en lastendruk, rekening kunnen houden met natuur & landschap en herstel van biodiversiteit. Daarnaast wilden ze laten zien dat ze met een nieuw systeem ook kunnen omgaan met de effecten van klimaatverandering en tevens kunnen zorgen voor een goede bodem- en waterkwaliteit.

Boeren moeten straks prestaties leveren voor de (vrijwillige) ecoregelingen. Hiervoor kunnen ze bovenop de basispremie een premie uitgekeerd krijgen. Hier worden echter wel zwaardere eisen aan gesteld. Het is vrijwillig om te werken met die ecoregelingen, maar als ze dat niet doen krijgen ze ook minder hectarepremie. In de pilot is een keuzemenu gemaakt met maatregelen waaruit boeren kunnen kiezen. Ze krijgen hiervoor een passende vergoeding. Voorbeelden van maatregelen zijn soortenrijk productiegasland, groene braak en het toepassen van ruige mest. Als dit samen met de burens, een aangrenzende collega-agrariër of een terreinbeherende organisatie wordt opgepakt, dan wordt het effect versterkt en levert het een plus op voor bijvoorbeeld de biodiversiteit of de waterkwaliteit. Dit is uitgewerkt in een puntensysteem.

Meer over het puntensysteem op pagina 5.

GEBIEDSPANNEN

De collectieven hebben aan het begin van de pilot vijf verschillende gebiedsplanen in hun werkgebieden gemaakt voor het praktijkonderzoek. Het opstellen van een gebiedsplan was geen doel op zich binnen de pilot, maar een middel om te leren van het proces hoe tot een gebiedsspecifiek maatregelenmenu te komen.

Er is gewerkt met een gebiedsproces, met gebiedspartijen zoals gemeenten, provincies, waterschappen, terreinbeherende organisaties en lokale natuur- en milieuorganisaties. Ook een boerendenktank had hier een nuttige rol in. Enkele gebiedspartijen moesten zich tijdens de pilot nog wel verdiepen in de materie van het nieuwe GLB. De boeren in de denktank, die een goede afspiegeling van de agrarische sector vormden, is gevraagd om in praktische zin na te denken over mogelijke maatregelen die zij binnen het nieuwe GLB zouden willen en kunnen toepassen op hun bedrijf. Dat waren maatregelen die bijdragen aan de doelen voor milieu, klimaat, biodiversiteit en landschap. Daarnaast hebben zij meegedacht over de financiële waardering van maatregelen, in welke laag van het GLB een maatregel thuishoort en daaraan gelinkt of een maatregel dus verplicht of vrijwillig toegepast zou moeten worden.

DIVERSITEIT IN FRIESE EN GRONINGER LANDSCHAPPEN

De gebiedsplanen zijn toegespitst op de specifieke landschappen van de collectieven. De vereniging Noardlike Fryske Wâlden heeft ervaring met het nieuwe GLB opgedaan in het kleinschalige coulisselandschap en het open weidevogellandschap in het noordoosten van Friesland. Collectief Groningen West deed dat voor dezelfde landschapstypes in het Westerkwartier. Midden Groningen richtte zich op het open akkerbouwgebied rond Uithuizen. In de Groninger en Friese coulisselandschappen is onder andere gekeken naar het randenbeheer naast houtsingels door ze niet te bemesten en te vrijwaren van gewasbescherming. Zo worden bestaande bronnen van biodiversiteit versterkt. Binnen de pilot valt ook het uitrijden van ruige mest, eveneens buiten weidevogelgebieden voor het verbeteren van de bodemkwaliteit, waarmee ook het waterbergend vermogen van de grond toeneemt. Voor het noordelijk akkerbouwgebied was het de vraag hoe het kan vergroenen, waarbij ook rekening wordt gehouden met de productie, bedrijfsvoering en het behouden van verdien capaciteit.

In de gebiedsplannen is per gebied een lijst met ecoregelingen opgesteld, waaruit de deelnemende boeren kunnen kiezen. De opgedane ervaring is dat de bestaande contacten tussen de gebiedspartijen het gemakkelijker maakt om aan te sluiten bij het gebiedsproces. Als er al goede contacten met gebiedspartijen zijn in een gebied, is het ook eenvoudiger om ze te bewegen mee te denken over het toekomstige GLB. Als deze partijen regelmatig bij elkaar komen, bevordert dat namelijk het gebiedsproces.

PROCES

In de pilot waren de collectieven de trekker van het hele proces. Ondanks dat dit naar ieders tevredenheid ging, is het advies voor de toekomst om provincies een grotere rol te geven. Zij zouden een meer kaderstellende rol moeten innemen door duidelijke doelen te stellen. Het collectief trekt vervolgens de kar om de praktische vertaling van deze doelen naar specifieke maatregelen te maken.

Het advies is ook om voldoende schaalgrootte aan te houden en grote gebiedsplannen met alle betrokken partijen te maken. Vanuit daar kunnen meerdere deelgebiedsplannen worden opgesteld. Voorbeeld is het gebied van de Noardlike Fryske Wâlden dat uit een open en een gesloten gebied bestaat. Voor dit grote gebied zou dan één gebiedsplan kunnen worden opgesteld en twee deelgebiedsplannen.

Alle gebiedsprocessen hebben geleid tot gedegen gebiedsplannen. De boerendenktank is een concept dat hierbij goed werkt. Het is een waardevolle zet geweest om de bijeenkomsten van de boerendenktanken parallel te laten lopen met het gebiedsproces. Door continu terug te koppelen, konden zo direct onderdelen in het gebiedsproces bijgesteld of genuanceerd worden. Omdat alle boeren en tuinders mee moeten kunnen doen met de ecoregelingen, kom je uit op een vaste en eenvoudige set aan maatregelen, is een andere bevinding uit de pilot. Verder blijkt dat boeren zelf goed in staat zijn om een maatregelenpakket samen te stellen.

PUNTENSYSTEEM

Voor de pilot is een eenvoudig format voor een bedrijfsplan gemaakt. Hierin staan maatregelen uit het keuzemenu dat in het gebiedsproces is samengesteld die de agrarische ondernemer met de bijbehorende vergoedingen kan uitvoeren. De focus lag op het ontwikkelen en testen van een zelfsturend puntensysteem, dat binnen de pilot is ontwikkeld en waaraan het bedrijfsplan ten dienste stond.

BUURMAN

Voor maatregelen uit de ecoregelingen kunnen punten worden verdiend met een bijbehorende vergoeding. Het puntensysteem werkt op basis van naburigheid. Maatregelen krijgen extra punten als ze naast elkaar liggen en ook daadwerkelijk in de nabijheid van elkaar worden uitgevoerd. Zo leveren ze een grotere bijdrage aan de gestelde doelen op het gebied van milieu, klimaat of de biodiversiteit. De mate waarin maatregelen elkaar versterken is voor de pilot niet wetenschappelijk onderbouwd, maar gebaseerd op praktijkervaring en algemene kennis. Het geheel is meer dan de som der delen. De samenhang tussen maatregelen houdt niet op bij de grenzen van het bedrijf. In het puntensysteem tellen dus ook de maatregelen van de buurman mee in de bonusberekening.

GEBIEDSSPECIFIEK

Gebieden verschillen ook ten opzichte van elkaar. Niet alleen de bodemopbouw en waterhuishouding zijn anders, er is ook onderscheid in landschappen, mensen en de landbouw en daarmee variëren ook de opgaven voor het landelijk gebied. Dit vraagt naast verschillende maatregelenmenu's ook om het leggen van accenten op doelen. In het puntensysteem is dit toegepast door in de berekeningen het meeste gewicht toe te kennen aan die doelen die voor een gebied het belangrijkste zijn. Voor het puntensysteem is vervolgens een app ontwikkeld die op basis van de digitale kaarten met maatregelen de bonussen berekent. In de app kan ieder gebiedsgericht keuzemenu ingeladen worden. Zo is het puntensysteem gebiedsspecifiek gemaakt.

BEGELEIDING BIJ BEDRIJFSPLANNEN

Doordat de collectieven zijn begonnen met het opstellen van individuele bedrijfsplannen, is het voor de boeren duidelijk wat er van hen wordt gevraagd. Tijdens de pilot heeft het collectief voor elke deelnemer het beheer ingetekend. Hierin hebben de collectieven een stimulerende rol. Tijdens de keukentafelgesprekken met boeren komen de verschillende mogelijkheden van maatregelen aan de orde en wordt uitgelegd dat ze in sommige gevallen aantrekkelijke bonussen kunnen verdienen. Over het algemeen hebben de boeren dat als prettig ervaren. De bedrijfsplannen zijn gebruikt om het puntensysteem te testen. Welke financiële prikkels zijn er nodig om op bedrijfs- en gebiedsniveau de gestelde doelen te bereiken?

STURING

De conclusie is dat het puntensysteem prima werkt met bonussen. Het levert een versterking en samenhang van maatregelen uit het menu op gebiedsniveau op. Zo levert het een grotere bijdrage aan doelen. Het blijkt over het algemeen dat de deelnemers wel willen meewerken aan een betere aansluiting van de maatregelen, vooral als het ook binnen hun eigen bedrijfsvoering past. Ook blijkt dat boeren door de begeleiding van het collectief tot betere keuzes en meer samenhang komen. Verder komt naar voren dat het puntensysteem vooral goed werkt voor de maatregelen waarbij sturing nodig is. Dit is vaker het geval bij melkveehouderijen dan bij akkerbouwbedrijven, blijkt uit het maatregelenmenu dat in het gebiedsplan is opgesteld.

MEER KWALITEIT

Uiteraard willen de boeren graag beloningen kunnen opstapelen. Wil je interactie tussen maatregelen van naburige agrariërs en zo profiteren van het puntensysteem, dan moet je wel weten wat je buurman doet of van plan is. Een collectief kan hier een rol in spelen wanneer het hier het overzicht in heeft. Intensieve begeleiding door het collectief levert niet alleen winst op voor de boer zelf, maar helpt ook om de doelen te bereiken en levert meer kwaliteit op. Hierbij is het natuurlijk de vraag hoeveel tijd en energie er is voor begeleiding om het rendabel te houden. Wat het break-even point is, kan vanuit de pilot niet worden aangegeven.

SAMENSPEL BOER EN COLLECTIEF

Het puntensysteem kan ook worden gebruikt om een bonus te geven wanneer maatregelen op die plekken worden uitgevoerd waar ze het meest effectief zijn. Daarvoor is echter nauwkeurig kaartmateriaal nodig waarop de doelen ook ruimtelijk vertaald zijn naar een specifieke locatie. Dit bijvoorbeeld op basis van veldwaarnemingen of monitoringsresultaten over indicatoren die iets zeggen over deze doelen. Zo heeft een collectief nu bijvoorbeeld geen feitelijke cijfers over de bodemkwaliteit. In de pilot is daarom gebruikgemaakt van de kennis van de boer zelf, hij weet bijvoorbeeld wel vanuit de dagelijkse praktijk hoe het daarmee is gesteld. Dus het samenspel tussen de boer die zijn bedrijf goed kent en het collectief dat kennis heeft over de effectiviteit van de maatregelen is belangrijk.

Duidelijk is geworden dat de boeren vooral behoefte hebben aan consistent beleid. Wat moet er gebeuren en wat moeten die maatregelen opleveren? Dan kan er ook transparant gecontroleerd worden. En de boer wil geen tegenstrijdige maatregelen, daarom is afstemming tussen overheid en marktpartijen gewenst. Door één lijn te trekken voor alle maatregelen wordt de werkbaarheid vergroot. Continu beleid geeft daarbij zekerheid. Daarom is het belangrijk om langjarig te gaan denken.

UITVOERING VAN VELDMAATREGELEN

Uit enquêtes onder de deelnemers komt naar voren dat de boeren bij de uitvoering van de maatregelen begeleiding van de collectieven op prijs stellen. Bepaalde maatregelen, zoals het telen van nieuwe gewassen, vragen in het begin om een intensievere ondersteuning. Hoewel schouw en controle op kwaliteitseisen tijdsintensief is, zien de deelnemers graag een rol voor de collectieven bij de controle op het uitvoeren van de maatregelen. Overigens lijkt het erop dat de akkerbouwers een lichtere rol wenselijk vinden en melkveehouders een intensieve begeleiding prefereren. Door de coronacrisis konden helaas veel excursies en bijeenkomsten niet doorgaan. De pilotdeelnemers hebben aangegeven daar toch behoefte aan te hebben; onderlinge kennisuitwisseling is belangrijk. De aanbeveling luidt om in het GLB mogelijkheden op te nemen voor onderlinge kennisdeling tussen boeren, gekoppeld aan het uit te voeren beheer, bijvoorbeeld uit de 2e pijler. Collectieven kunnen een rol in het organiseren van een kennisprogramma rondom maatregelen goed vervullen. Agrariërs zien een collectief ook als dé partij die dit zou moeten oppakken. Het is wenselijk om de informatiebijeenkomsten in groepsverband te houden onder leiding van een deskundige. Het collectief hoeft dan niet alle kennis in huis te hebben over de maatregelen, maar kan de organisatie van deze bijeenkomsten wel op zich nemen.

INVULLING VAN BELEID

De bevindingen van de collectieven Noardlike Fryske Wâlden, Groningen West en Midden Groningen uit de pilot Hoe? Zo! zijn, samen met die van andere pilots, ingebracht bij de beleidsmakers van het ministerie van LNV, de provincies en waterschappen. Zij geven de Nederlandse invulling van het Europese landbouwbeleid verder vorm.

GLB-PILOT 'HOE? ZO!' SAMENGEVAT

- Experiment van 3 agrarische collectieven
- 71 deelnemende agrariërs
- Doel: ontwikkelen en testen van nieuw systeem voor doelgerichte GLB-betalingen -> eenvoudig, weinig regels, meer rekening houdend met natuur & landschap en herstel biodiversiteit, omgaan met effecten klimaatverandering, zorgen voor goede bodem- en waterkwaliteit
- Keuzemenu met maatregelen ontwikkeld
- Puntensysteem ontwikkeld en getest

CONCLUSIES

- Goede contacten tussen gebiedspartijen bevordert het gebiedsproces
- Geef provincie een trekkersrol in het proces en laat haar duidelijke doelen stellen
- Maak gebiedsplannen op een hoog schaalniveau en verfijn van daaruit naar deelgebiedsplannen
- Collectief is bij uitstek geschikt om doelen gebiedsgericht naar maatregelen te vertalen
- Boerendentank functioneert goed bij uitwerken maatregelen
- Puntensysteem werkt prima met bonussen en zorgt voor een grotere bijdrage aan doelen
- Puntensysteem werkt vooral goed bij maatregelen die sturing nodig hebben; boeren waarderen begeleiding collectief bij uitwerken bedrijfsplan
- Boeren vinden onderlinge kennisuitwisseling belangrijk; collectief is dé partij om kennisdeling te organiseren

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling; Europa
investeert in zijn platteland

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Vereniging Noardlike Fryske Wâlden
Kuipersweg 5, 9285 SN Buitenpost
0511 745 200
info@noardlikefryskewalden.nl

Collectief Groningen West
Albert Harkemaweg 70, 9831 TA Aduard
0594 721 013
info@collectiefgroningenwest.nl

Collectief Midden Groningen
Hoofdweg 88F, 9621 AN Slochteren
06 2482 9189 (gebiedscoördinator)
info@collectiefmiddengroningen.nl

www.glb-hoezo.nl

COLOFON

Uitgave Maart 2021

Vormgeving Custard on & offline communicatie

Tekst Paul H. Loonstra pers- en communicatiebureau

Fotografie Mark Schuurman en collectieven